

ул. „Отец Паисий“, Пловдив

Улицата Преди

Пловдив във френска гравюра от 1882 г.

Улицата преди

Улица „Отец Паисий“ е знакова пловдивска улица, която маркира демографските, политическите и икономическите промени, социални трусове и културни пренастройки в града от началото на XX век до днес.

Улицата започва своето развитие към началото на XX век – време на ускорено икономическо развитие, скъсване с османските традиции и модел на живеене. Създава се нова предприемаческа класа, която се нуждае не само от стопанско, но и от пространствено легитимиране. Налага се различен подход към градската инфраструктура, неподчинен на османската политическа и икономическа логика, по силата на

която най-гъсто е заселен районът около Марица, където са съсредоточени и най-важните турски управленски, религиозни и битови сгради. Създаването на новата инфраструктура се свързва с името на главния инженер и началник на техническия отдел на Пловдивската община – чешкият архитект Йосиф Шнитер. Планът на Шнитер е публикуван през 1896 година. На мястото на старите сокаци се предвиждат прави улици, обхващащи нови терени предимно в подножието на Трихълмието и района около гарата. Бъдещата улица „Отец Паисий“ е отбелязана като № 9 и безкомпромисно преминава по плана направо през старите криви улчици и неоформени

пространства (картографската ѝ визия е съхранена до днес). Според Никола Алваджиев, към края на XIX век на нея е имало малки дървени, паянтови дюкянчета, а в историята на Пловдив на д-р Васил Пеев са споменати голяма турска баня и джамия (в района около сегашната Градска художествена галерия на площад „Станислав Доспевски“).

Преобразуването на „Отец Паисий“ от ориенталски сокак в съвременна градска улица се свързва с д-р Кесяков, два пъти кмет на Пловдив (1908–1912

и 1921–1922). По време на първия му мандат улицата е трасирана, а по време на втория се поставя началото на радикалната ѝ промяна. С помощта на Пожарната през 1925 година са съборени сгради на съпротивляващи се собственици и започва новото строителство и павирането на улицата. Визията си – предимно в стиловете сецесион, неокласицизъм и конструктивизъм – „Отец Паисий“ дължи на големите архитекти Йосиф Шнитер, Камен Петков, Димитър Попов, Стойко Стойков, Манол Манолов.

Сгради на ул. „Отец Паисий“, разрушени през 1983 г., поглед от пл. „Хан Крум“

Улица „Отец Паисий“, 1960 г.

Рибарски магазин зад хотел „България“, 1931 г.

Номер 1

„Отец Паисий“ е уникална с това, че днес няма номер 1. До 1960 година на № 1 е била сградата на хотел „България“, построен през 1881 година от хаджи Гьока Павлов (виден пловдивски дарител и благотворител). След смъртта на хаджи Гьока през 1905 година сградата е дарена на пловдивското сиропиталище и е съборена през 1960 година. Заради заслугите му към пловдивчани, след смъртта му една част от бъдещата улица „Отец Паисий“

Началото на ул. „Отец Паисий“, 1960 г.
(сега градинка на Джумая Джамия)

Разрушаването на хотел „България“ през 1960 г.

носи името „Хаджи Гьока Павлов“. До хотел „България“ е била сградата на Димитър Барос по проект на швейцарския архитект Емануел Лупос. В района е имало рибарски магазини, а в близост е била и прочутата Балък чаршия (Рибен пазар). Сега на мястото на съборените постройки се намира градинката при Джумая Джамия – неномерирано пространство между минало и настояще.

Краят на улицата

Краят на улицата към Централна поща (сега градинка на ресторант „Унико“ и надподлезно пространство) също е белязан от политиката на унищожението, свързана с прокопаването на Тунела в центъра на града и прокарването на булевард (бивш „Георги Димитров“, настоящ „Цар Борис III Обединител“). До началото на 80-те години на XX век краят на „Отец Паисий“ е площад „Хан Крум“ със съществуващия на него до 1960 година паметник на Гюро Михайлов – символ на безрезервна отговорност и воински дълг. Заедно с площада са разрушени и редица стабилни и знакови къщи като прочутата фурна за гевреци на Ованес Дерменджиян. Прокопаването на Тунела в края на 60-те години променя не само градската инфраструктура и логика на живеене, но и съдбата на поколения пловдивчани.

В първите десетилетия на XX век улица „Отец Паисий“ се оформя като ди-

намична, жива структура, свързана с манталитета и нуждите на градския човек от XX век. За разлика от Главната, с която се оформят по едно и също време и където се намират най-представителните ресторанти, хотели и магазини, „Отец Паисий“ е „задната страна“ на лустрото, където се подготвя, поръчва и поправя луксът – от модната шапка до автомобила.

Паметникът на Гюро Михайлов на пл. „Хан Крум“ демонтиран през 1960 г.

Сградата на ул. „Отец Паисий“ №44, разрушена през 1983 г.

Проект за фурна и жилище на Ованес Дерменджиян, дело на архитект Лазар Нанчев, 1927 г.

Представителства и магазини

В първата половина на XX век на улицата са концентрирани представителства и магазини на всички свързани с „модерността“ атрибути като автомобилите „Форд“, „Крайслер“, „Мерцедес-Бенц“, „Верлие“, на велосипедите „Триумф“ и „Челендж“, „Диамант Франсез“, на ел.-техника на АЕГ, на радиоапарати („Олимпия“ и „Оймит“) на пишеци и шевни машини „Щовер“. Нарасналият брой фирми се нуждае от реклама, появява се първото модерно ателие за печати – ателие „Пецо“.

Спорт

Наличието на представителства и ремонтни работилници на актуалните автомобили и велосипеди, както и динамичното битие на улицата, я правят привлекателно място за обичащите риска и спорта. През годините на нея са се намирали ловното дружество „Сокол“ (ул. „Отец Паисий“ 15), сдружението на шофьорите, клубовете на мотоциклетистите и парашутистите. След 1949 година на „Отец Паисий“ е бил клубът на „Локомотив“ – Пловдив.

Ловният парк край Пловдив, прегосставен на Пловдивското ловно-стрелческо дружество „Сокол“, 1939 г.

Празникът на шофьорите в Пловдив, 1930 г.

Мода

Спортът, еманципираността, новият стил на живот се отразяват и на модата. В годините след Първата световна война, когато улицата започва своето развитие, модата е силно повлияна от стила арт деко (или арт нуво). Една от новостите в дамското и мъжко облекло са плетените и жакардови дрехи, подсказващи флирта със спорта. На „Отец Паисий“, като място на креативните и адаптивните, се появяват плетачни ателиета – „Роза“ на Едрю Едрев, плетачница „Елеганс“, магазини за жакарди и платове на фабрика „Кайлъшка долина“. Прочути шапкари като Кичка Пъкова, ателие „Шик Паризиен“ правят и поправят шапки в стила на новите времена (помалки периферии, меки), в унисон със спортния стил и европейската мода. На улицата са модните шивашки ателиета на Кеворк Сарафян, на Иван Танев, на Закарян, на Иван Цоков.

МОДНО ДАМСКО АТЕЛИЕ НА ИВ. ЦОКОВЪ

Съобщава на почитаният си клиентка, че му представя най-новите модели за РОКЛИ, ПЛАТОВЕ И КОСТЮМИ. Улица „От. Паисий“ № 9. 3-4107-5

Поставяне на контактната мрежа за тролейбусите по ул. „Отец Паисий“ през 1955 г.

Транспорт

Забързаният ритъм, извън традиционния спокоен начин на живот, свързва улицата и с развитието на градския и междуселищен транспорт. Още от началото на ХХ век на нея е била Станимашката пиаца – на площад „Станислав Доспевски“ (до сегашната Градска художествена галерия). Първоначално от нея по „Отец Паисий“ са тръгвали файтоните, а по-късно автобусите за Станимака (Асеновград). Първият автобус е от 1909 година. Пак на същото място се е намирала автобусната агенция „Родопи“. В годините на ранния социализъм (между 1956 и началото на 60-те) по улицата е минавал тролей и е построена тролейбусна подстанция. Тролеят върви само няколко години, но по-дълъг живот има автобус № 4, който излиза от кръстовището на площад „Хан Крум“ и отива към кръстовището на Джумаята (по Главната също е минавал автобус).

Тържество по повод пускането на първите тролейбуси в Пловдив, на 7 януари 1956 г.

Първият автобус по линията Пловдив – Станимака (Асеновград), 1909 г.

Пивници

Единствено спокойствието и типичната пловдивска атмосфера на бохемстване е можела да се усети в знаменитите пивници, гостилници, питиепродавници по улицата. Най-ранните градски легенди са за „Първа Шуменска бирария“. Заведението е открито през 1913 година, собственик е Коста Стойчев, а сградата в стил сецесион е проектирана от видния пловдивски архитект Камен Петков. Отбелязана е на картата на града и служи за ориентир.

През годините в нея са се помещавали бирарията „Прошеково пиво“ (към

Етикет от пишещата на „Белия паяк“, 30-те години на XX век

Собственикът на питиепродавница „Белия паяк“ Георги Илиев, 30-те години на XX век

Вегетарианският ресторант, края на 70-те години на XX век

средата на 30-те), а от 1949 година до края на 80-те – Вегетарианският ресторант, евтино изхранил поколения пловдивчани.

Кръчмата, оставила най-много спомени и до днес е „Златна круша“. Заведението е било собственост на семейство Кожухарови. Открита е през 1929 година и според наследниците носи името на полска пивница.

Странното име на питиепродавницата „Белия паяк“ има противоречива история. Според някои е наречена така, защото клиентите са висели прави като

Проект за сградата на Коста Стойчев, дело на архитект Камен Петков, 1911 – 1912 г.

паяци, докато дегустирали питиетата. Създадена е през 1935 година от Георги Илиев и била прочута с мастиката, ликьорите, коняците.

Кръчмата „Народняка“ пък била известна с коктейла „Кон с талига“ – бяло вино със сода.

За разлика от Главната, където заведенията са се именували ресторанти или локали, на „Отец Паисий“ са били откровени кръчми и пивници с място за всички – от интелектуалеца до хамалина.

Етикет от пишещата на „Белия паяк“, 30-те години на XX век

Улицата сега

Улица „Отец Паисий“ е дълга 420 метра и се намира в абсолютния център на град Пловдив.

Тя е двойно успоредна: на пешеходната Главна улица „Княз Александър I Батенберг“ от една страна, и от друга – на натоварения с движение, свързващ Пловдив с всички части на страната булевард „Цар Борис III Обединител“.

Двойната успоредност – между спокойствието и бързото преминаване – е медиативната ѝ специфика.

Започва развитието си в началото на XX век, но ускореното ѝ строителство и изграждане на новата инфраструктура са от 20-те години на XX век. Сградите са по проект на видни архитекти и са предимно в стиловете сецесион, неокласицизъм, конструктивизъм. По-голямата част от тях днес са паметници на културата.

Улица „Отец Паисий“ е типичен пловдивски модел на толерантно съжителстване на различни етноси. На улицата са живели българи, арменци, турци, гърци, евреи. Сега най-многобройната общност е арменската. Съместното живее се е отразило върху взаимното проникване на езици, култури, празнични ритуали, кухня.

„Отец Паисий“ е „жива“ улица. От началото на XX век до днес тя е свързана с адекватни на съвременното си дейности, обслужващи динамичното битие на градския човек: търговия, услуги, транспорт, ресторанти, клубове.

Проектът Улица „Отец Паисий“ на фондация „Отворени изкуства“ от февруари–май 2010 година поставя началото на ново обговаряне на историята и настоящето на градското пространство. Улица „Отец Паисий“ е пример за неизследван градски топос и провокация за бъдещи изследвания и проекти на фондация „Отворени изкуства“.

Кратък речник на улица „Отец Паисий“

А.

Арменците

Имат силно родово присъствие на улицата още от началото на ХХ век. След

9 септември 1944 година една част от най-видните арменски буржоазни родове емигрира, а през 60-те години, след разрешението да напуснат България, много арменски семейства замислят за САЩ. Разрушаването на сгради, собственост на потомствени арменци, както и комунистическата политика за отдалечаване на традиционни родове от Центъра, пращат редица арменски фамилии в градската периферия и лишават „Отец Паисий“ от много колоритни, свързани с улицата личности. Но голяма част от арменците продължават да живеят на нея, като запазват националното си самосъзнание. Съхранили са типичните си манталитет, бит, традиции, празници, кухня, професии: музиканти, златари, часовникари. Продължават да черпят с

бяло сладко и ануш абур (вид ашуре).

На „Отец Паисий“ 42 се намира и „арменската къща“ – наричана така, защото още от първите десетилетия на ХХ век до днес в нея живеят само арменци. На „Отец Паисий“ 29 пък се помещават емблематичният арменски ресторант „Ереван“, арменският културен дом, редакция на арменски вестник, арменското настоятелство.

Б.

Боклукът

Натраплива гледка по цялата улица са контейнерите за боклук и съпътстващият ги антураж от клошари, градски маргинали, котки. Боклукът е паралелното битие на консуматорството и е предимно ресторантски – от заведенията по Главната улица и самата „Отец Паисий“. Той придава на улицата аромат на случване и реален живот. Кофите

и контейнерите са част от успоредната специфика на

„Отец Паисий“ – между контролираното всекидневие на Главната улица „Княз Александър I Батенберг“, където няма контейнери, и булевард „Цар Борис III Обединител“. Ежедневният ритъм на живот на улицата започва с гръмките звуци от сутрешното събиране на боклука, времето е засечено – 6:45. „Чистотата“ е поверена на немарливи роми, а миенето на улицата е забравена екстра с поне 40-годишна давност.

Г.

Градинките

Улица „Отец Паисий“ започва с градинката на Джумая Джа-

мия и завършва с градинката на ресторант „Унико“. Градинката на Джумая Джамия е на мястото на разрушената през 1960 година сграда на хотел „България“ на хаджи Гьока Павлов, а градинката на „Унико“ – на мястото на съборени в началото на 80-те години на ХХ век къщи и на прочутата фурна за гевреци на Ованес Дерменджиян.

З.

Заведенията

„Отец Паисий“ и в миналото, и сега е известна като улица на емблематични за Пловдив кръчми и ресторанти, с временни колебания под и над цифрата 12. Някои

са наследници на прочути пловдивски пивници („Златна круша“, „Белия паяк“), а други са нови. Наследниците определено са скъсали със семейната кръчмарска традиция на ракии и бомбари и се ориентират към европейско меню и пици.

Запазена марка е арменската кухня на ресторант „Ереван“ („Отец Паисий“ 29), която напомня и за традиционните пловдивски манджи на улицата.

Национална кухня има в ресторант „Чучура“ (на №10), италианска – в „Унико“ (на № 41) и „Густо“ (на № 26), в останалите – от всичко.

Специален статут има artnewscafe („Отец Паисий“ 38). Открито е през септември 2008 година и, освен кафене, е културен и информационен център, място за креативни хора с усет за съвременното, за живи случки, партита, прожекции на филми, за прекрасни домашни кексове и сладки.

На „Отец Паисий“ 31 е „Фабриката“ – единственият нощен клуб на улицата.

Златарството

„Отец Паисий“ е известна като „улица на златарите“. Златарството е сравнително нов профил на улицата. Легализирано е в магазинна дейност след 90-те години на ХХ век, а дотогава търговията със злато е тротоарна, нелегална, със съмнителни

участници. Златарските магазини придават на улицата различен от познатия десетилетия наред изглед (тук до 90-те години няма златарски ателиета, сега са над 20 и стават все по-лъскави). Естествено, по пищност, блясък и изобилие не могат да се мерят с Капълъ чаршия, но спокойно могат да й съперничат по гъстота на карати на квадратен метър.

И.

Изкуството

Представено е в частната галерия за съвременно изкуство Сариев („Отец Паисий“ 40).

Присъства с книги, информационни материали, каталози, различни артсъбития в artnewscafe (на № 38).

Организира се от фондация „Отворени изкуства“, основен организатор на „Нощ на музеите и галериите – Пловдив“ (на № 36).

От 24 април 2010 г. има графити-галерия на открито

в паркинга на ресторант „Fresh“ („Отец Паисий“ 15).

На „Отец Паисий“ 3 днес е магазин на Съюза на българските художници, където има от сребърни пръстени до икони, изработени от наши майстори-занаятчии и художници.

На улицата са живели и живеят известни писатели, артисти: поетите Веселин Сариев, Недялко Славов, Иван Вълев, народният артист Димитър Панов (бай Пано), кукленият актьор Иван Сивинов със семейството си, известният пловдивски фотограф Андрей Андреев (до 1938 г.).

В музикалния център на „Отец Паисий“ 3 могат да се купят качествени дискове, билети за концерти, а собствениците са меломани с вкус.

К.

Котките

Котките са съжителители и неизбежна част от пейзажа на „Отец Паисий“. На Джумаята съществува дружество за тяхната защита. Имат специално статукво и имена (Гошо е любовникът и пиратът, любимец на продавачките). Свързани са с контејнерите за боклук, които са алтернатива на привидно

„чистата“ Главна. Котките са стопаните на изоставените къщи, на задните дворове и единствените неплащащи данъци обитатели на улицата. Много от тях са черни (силен ген и селектирано родословно дърво).

Къщите

Повечето са строени около 20-те години на ХХ век и след голямото Чирпанско земетресение през 1928 година. Преобладават стиловете сецесион, неокласицизъм, конструктивизъм. Някои са по проект на видни български архитекти като Йосиф Шнитер, Камен Петков, Димитър Попов, Стойко Стой-

ков. Улица „Отец Паисий“ е една от малкото, запазили архитектурния си облик и спасили се от строителство в годините на социализма и „прехода“ след 90-те. Къ-

щите са със задни дворове, убежища за котки, а някои и за екзотични растения като киви, розмарин, райски ябълки. Има и такива с невидим от улицата преходник за директно влизане от една къща в друга.

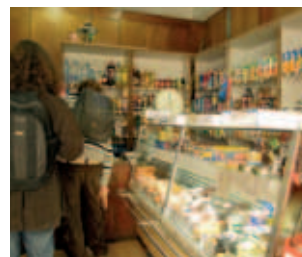
М.

Магазините

Смесица са от нови (предимно за дрехи с неясен произход, за пердета и дамаски, за очила), елитни (на „Агресия“) и такива с дълга история на улицата и непроменен от 20 години вид и асортимент.

Култов е магазинът за хранителни стоки на Лазар („Отец Паисий“ 21). Той е забравеният профил на кварталната бакалница, алтернатива на скъпия, лъскав и богат на хранителни стоки магазин „Център“ на Главната. Продават се всякакви народни храни: локум, лимониви резенки, лимонтузу, народни колбаси и свински бузи.

Магазинът на Мария – „Отец Паисий“ 3. Абсолютна ширпотреба. Има всякакви полузабравени джаджии – от ибришим, сапунерки, естествени изтривалки, истински хавлии от Панагюрище, пижами, гребенчета до ел. уреди. Експонация – тип битак. В магазина на „Отец Паисий“ 3 могат да се открият неща, които дълго сме търсили и изведнъж изненадващо откриваме.

Магазините за маратонки – на № 39 и на № 34. Напълно неугледни магазини, без следа от разкрасяваща намеса, но с качествени и истински маратонки и кецове от престижни марки. Собствениците са симпатични, компетентни и гарантират оригиналност на продаваната стока.

П.

Паветата

Улица „Отец Паисий“ е с павета, добити преди повече от 80 години от разрушеното вече Марково тепе. След 25 април 2010 година има и едно месингово, поставено от художника Атанас Хра-

нов и писателя Александър Секулов в памет на унищожения „донор“ Марково тепе и е своеобразен символ на улицата. Паветата са част от преходността на улицата между плочките на пешеходната Главна („Княз Александър I Батенберг“) и асфалта на булевард „Цар Борис III Обединител“.

Паркинът

„Отец Паисий“ е затворена от едната си страна към Централна поща и е платен паркинг. Той е спирка на идващите откън, на желаещите да се забавляват или работят в „Центъра“. Паркинът е входът и изходът на живота към и извън Пловдив. Обслужващите паркинга са

официални (познават се по униформата на Общинска

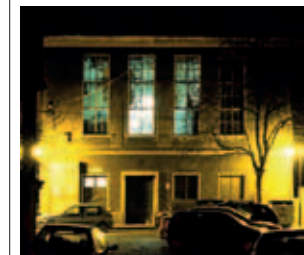

охрана и по това, че от време на време късат билетчета) и неофициални (различават се по ромския си вид).

Т.

Тролейбусната подстанция

Стабилна сграда в ранен соц. стил (на ъгъла на „Отец Паисий“ и „Гурко“). Построена е през 1956 година за нуждите на тролейния транспорт. За

целта е съборена къщата на полковник Захари Захариев в алпийски стил.

Понастоящем предназначението ѝ е неясно, но има важен и привидно много зает персонал.

По тясната „Отец Паисий“ от 1956 година до началото на 60-те се движи тролей. Сега тролеи няма, но има тролейбусна подстанция.

У.

Услугите

Типична за „Отец Паисий“ дейност, която подчертава успоредността ѝ на Главната (от централната улица се купува, на паралелната се ремонтира), скритата стра-

на на лустрото. Услугите са характерни за градското живеене и придават на „Отец Паисий“ атмосфера на интимност и доверие. Ключарите са на № 7 и на № 42, часовникарят – на № 42, фризьорските салони – на

№ 5 и на №7. Има ателиета за поправка на оптика, за ремонт на златна бижутерия, чейнджбюра, турагенции, заложни къщи, тотопункт, аптека.

Ф.

Фамилиите

На „Отец Паисий“ живеят наследниците на известни фамилии, запомнени от поколения пловдивчани (д-р Кирил Николов, д-р Ташев, д-р Гребенаров); потомците на рода Куцоглу – крупен собственик на градски и поземлени имоти; на собствениците на знаменитите пловдивски кръчми („Златна круша“, „Златната рибка“, „Белия паяк“), на прочути пловдивски зевзеци и авантюристи. Интересна е фамилията Томасян – най-големите тютюноотърговци и производители на цигари преди 9 септември 1944 година, прототипи на героите на Димитър Димов от „Тютюн“.

Като цяло улицата се е оформила като буржоазна,

интелигентска, с голям брой емигранти в годините на социализма и малко присъствие на млади хора в настоящия момент.

Ц.

Циганите

Традиционна част от пейзажа на улица „Отец Паисий“ са циганите. Миячи на коли, дилъри, товарачи, негласни охранители, доверени лица, съгледвачи. Не се местят по

други места и обслужват определен, строго регламентиран регион. Могат по заслуги да израстват в йерархията и се водят към по-висшия цигански слой.

Вашият личен речник на ул. „Отец Паисий“

А

Б

В

Г

Д

Е

Ж

З

И

Й

К

Л

М

Н

О

П

Р

С

Т

У

Ф

Х

Ц

Ч

Ш

Щ

Ъ

Ь

Ю

Я

OPEN ARTS
FOUNDATION

УЛИЦА ОТЕЦ ПАИСИЙ ПЛОВДИВ

Издание на фондация
„Отворени Изкуства“
ул. „Отец Паисий“ 36, Пловдив 4000,
www.openarts.info

2010

Текст и съставителство: Катрин Сариева
Фотографии:

УЛИЦАТА ПРЕДИ – Регионална дирекция
„Архиви“ Пловдив; Лични архиви
Корица УЛИЦАТА ПРЕДИ – План на Йосиф
Шнитер, 1896 година

УЛИЦАТА СЕГА – Божана Котупова, Бо-
рислав Христов, Боряна Киречева, Георги
Димитров, Тодор Ненов – студенти от спе-
циалност „Графичен дизайн и фотография“
при АМТИИ – Пловдив, с ръководители
доц. Никола Лаутлиев и Марина Камбурова

Дизайн и предпечат: Студио Пункт

Редактор: София Несторова

Печат: „Жанет 45“ – Пловдив

Тираж: 4000

Издание е част от проекта „Улица Отец
Паисий“ на фондация „Отворени Изкуства“
(февруари-май 2010).

Повече на:

www.ulica-otec-paisiy.blogspot.com

с подкрепата на:

Фондация Америка за България

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

Община Пловдив

Издание се разпространява безплатно

ул. „Отец Паисий“, Пловдив

Улицата Сега

